

РОБОТА НАУКОВО-АРХЕОЛОГІЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНОЇ 10-РІЧЧЮ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

З 28 січня по 1 лютого 2002 р. у приміщенні Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) проходили Дні науки, присвячені 10-річчю університету. У межах цієї програми відбулася 8-ма Щорічна наукова конференція «Україна — людина, суспільство, природа», під час якої проводилися пленарні засідання, круглі столи, робота секцій та підсекцій.

У межах Днів науки в НаУКМА працювала наукова конференція «Археологія та давня історія України». У конференції взяли участь студенти магістеріуму, викладачі та провідні співробітники Інституту археології НАН України.

Перед учасниками з привітальним словом виступив директор Інституту археології НАН України академік народний депутат України П.П. Толочко, який побажав успіхів та наснаги студентам — майбутнім археологам. Він наголосив на необхідності існування магістерської програми з археології, основна мета якої — підготовка кваліфікованих спеціалістів-археологів, які мають прийти на зміну старшому поколінню дослідників. У подальшому конференція працювала за секціями: «Первісності» і «Античність та середньовіччя».

Засідання секції «Первісності» відкрив голова конференції, доктор історичних наук керівник магістерської програми «Археологія та давня історія України» Л.Л. Залізник. У роботі конференції також брали участь знані археологи України доктори наук С.С. Березанська, А.Л. Нечитайло, В.М. Зубар, О.М. Приходнюк, Г.Ю. Івакін та ін. Було розглянуто широкий спектр проблем, який охоплював хронологічний проміжок від кам'яної доби до раннього залізного віку включно.

О.М. Кононенко (НаУКМА) у доповіді «Типологія мезолітичних жител України» зроблено спробу класифікувати типи споруд мезолітичної доби. Подано короткий огляд пам'яток з подібними спорудами.

На підставі сучасних уявлень про генезу фінно-угорських народів Ю.В. Папченко (НаУКМА) у повідомленні «До етнічної належності неолітичного населення північно-східної України» зробив спробу дати етнічну інтерпретацію неолітичного населення (культура ямково-гребінцевої кераміки, лісогубівська культура). На основі порівняння археологічних даних із лінгвістичними побудованими зроблено висновок щодо автохтонності

цього населення, яке, на думку доповідача, можна пов'язати із фінно-уграми, що жили на межі з індоєвропейським світом.

Значну кількість доповідей було присвячено вивченню культур доби енеоліту—бронзи та інтерпретації деяких пам'яток. В.О. Шутова (ІА НАН України, НаУКМА) у доповіді «Визначальні риси кераміки початку розвинутого етапу пам'яток кукутень-трипільської спільності» виявила характерні риси кераміки початку розвинутого етапу трипільської культури Середнього Подністров'я як за технологічними, так і за стилістичними ознаками. Кераміку розглянуто як одне з головних джерел вивчення значного пласту культури, що в подальшому стає головним підґрунтям, на основі якого формувались і розвивались усі наступні періоди кукутень-трипільської спільності.

М.Ю. Відейко (ІА НАН України, НаУКМА), виступаючи з доповіддю «Архітектура великих трипільських поселень» зазначив, що архітектура поселень протоміст відображає містобудівну традицію, яка проіснувала понад 1000 років. Вона має всі ознаки монументальної архітектури, незважаючи на використання простих матеріалів — дерева і глини.

Жваву дискусію викликала доповідь К.П. Бунятян (ІА НАН України, НаУКМА) «Спосіб життя степових скотарів». Нині існують різні погляди щодо способу життя мешканців степу доби енеоліту та ранньої бронзи. На думку доповідача, аналіз археологічної ситуації дає змогу відмовитись, принаймні, від деяких з них. Так, відсутність стаціонарних поселень за доби енеоліту свідчить, що у степу в той час не існувало класичного осілого способу життя. Це стосується і ямної культури, де відомо лише два таких поселення. Тотальне переважання поховальних пам'яток і характер поселень (стійбища) потребує встановлення якихось бурхливих способів життя.

У доповіді Ю.В. Улюксової (НаУКМА) «Соціальна структура ямної спільності: погляди на проблему» розглянуто різні думки та підходи щодо висвітлення проблеми соціальної структури ямних племен. Накреслено перспективи для дослідження цієї теми у майбутньому.

Доповідь С.Ж. Пустовалова (ІА НАН України, НаУКМА) «Радіокарбонне датування ямних та катакомбних поховань Північного Надчорномор'я» було присвячено аналізу радіокарбонних дат, опублікованих у *Baltic-Pontic Studies* (Poznan, 1999, N 7). На думку

доповідача, висновок А.Л. Ніколової щодо відсутності співіснування між пізньоязичними та інгульськими пам'ятками спростовують і її матеріали, й інші дані, опубліковані у зазначеному виданні. Для підтвердження власних висновків С.Ж. Пустоваловим зроблено аналіз поховального обряду та інвентарю.

У доповіді *О.В. Дубинця* (НаУКМА) «Деякі пам'ятки розвинутого часу зрубної спільноти басейну Сіверського Дінця» розглянуто зрубні шари поселень Ліман і Таранцево (нижній шар). Було зроблено спробу передатувати їх часом розвинутої зрубної спільноти (I етап бережнівсько-маївської зрубної культури).

В.В. Отроценко (ІА НАН України, НаУКМА) та *Л.А. Черних* (ІА НАН України) у повідомленні «Ритуальні особливості конструкції кам'яних скринь бережнівсько-маївської зрубної культури» розглянули використання антропоморфних стел у конструкції кам'яних скринь БМЗК, коли скульптуру вмонтовували в стінку скрині перед обличчям небіжчика в позі адорації. Фактично ж йдеться про влаштування вівтаря зі стелою у внутрішньому просторі скрині, перед яким розміщували речовий супровід поховання.

Дві доповіді було присвячено лінгвістичним проблемам.

С.В. Конченко (Центр українознавства КНУ ім. Т.Г. Шевченка, НаУКМА) у повідомленні «Динаміка етнічних пульсацій в історичній період» звернуто увагу на те, що значні етнічні експансії, відомі з історичних джерел, зокрема розселення греків, римлян, слов'ян, арабів тощо, мали однакову часову тривалість. Той період у понад 20 розглянутих випадках дорівнював 500--650 років. Крім того, розглянуті експансії починалися майже синхронно з віддалених і не пов'язаних між собою центрів і, відповідно, синхронно вгинули. Протягом історичного часу — від VIII ст. до н. е. і до XX ст. н. е. налічується п'ять періодів експансивних спалахів — кінець одного періоду завжди приблизно збігається з початком наступного. Причини цього явища, на думку доповідача, не можуть бути виведені із суто історичних обставин. Їх пояснення потребує звернення до даних природничих наук.

С.А. Сорочіною (НаУКМА) розглянуто розвиток радянської археологічної науки у 1920—1950-х роках. Значну увагу приділено впливу концепцій М.Я. Марра на історичні реконструкції, що ґрунтувалися на археологічному матеріалі.

До проблем «чорнолісько-жаботинських» пам'яток, співвідношення їхніх центральних і локальних груп, у своїй доповіді звертається *Д.М. Педітиць* (НаУКМА). Він зробив спробу виокремити певні ознаки пізньочорноліської та ранньожаботинської систем орнаментативної кераміки, які б дали змогу уточнити відносну хронологію окремих комплексів.

Спираючись на систематизацію та мікрохронологію курганів скіфської елти, *Ю.В. Бозтрик*

(ІА НАН України, НаУКМА) у доповіді «Династична історія Скіфії» запропонував ідентифікувати поховання в певних курганах з історично відомими постатями. Так, на його думку, поховання в кургані 1889 р. поблизу Великої Знам'янки належало скіфському царю Аріаніффу. У кургані Солоха, вірогідно, поховано скіфського царя Оріка. Поховання в Чортотомлюку з'єднано доповідачем із похованнями легендарного царя Атея.

У доповіді *Д.В. Каравайка* (НаУКМА) «Історіографія дослідження юхнівських пам'яток» розглянуто історію дослідження юхнівської культури, з'ясовано етапи вивченості джерел. Наведено різні погляди щодо хронології культури, території її поширення, етнічної належності племен тощо.

Роботу секції «Античності та середньовіччя» було відкрито доповіддю доктора історичних наук голови секції *О.М. Приходько* (ІА НАН України, НаУКМА) «Венеди в контексті української історії». Дослідником розглянуто загальне місце венедів, які виникли на берегах Вісли, в історії Східної Європи. Цей народ через зарубиницьку та інші середньовічні культури може бути пов'язаний з історичними антами, культурою Давньої Русі та генезою українського етносу.

А.В. Івченко (НаУКМА) у доповіді «Північне Надчорномор'я за часів гунів» звернувся до питань пов'язаних з появою гунів у Східній Європі. На його думку, картографування поховальних пам'яток за типами поховальних споруд збігається з думкою про два шляхи (Керченський та Північноприазовський), яка склалася на основі аналізу історичних джерел.

Характер римської військової присутності на периферії, що вже за часів Діоклетіана опинилася за межами імперії, розглянуто *В.М. Зубарем* (ІА НАН України, НаУКМА) у доповіді «Результати та перспективи вивчення римських військових старожитностей Північного Надчорномор'я». На думку дослідника, цей процес знаходився у прямому зв'язку з оборонним напрямом стратегії і тому в першу чергу потрібно дослідити взаємодію римської військової адміністрації на місцях та можновладців тубільних народів, які спільно виступали проти зовнішніх ворогів (сарматів, персів тощо).

Доповідь *Е.А. Кравченко* (НаУКМА) «Карта пам'яток Гераклеїського півострову в I тис. до н. е.» було присвячено висвітленню основних історичних процесів, що відбувалися у Південно-Західному Криму в доколонізаційний час, і проблемі греко-варварських відносин часу колонізації.

Два протилежні погляди щодо скіфського протекторату над Ольвією наведено в доповіді *О.С. Петік* (НаУКМА) «Проблема скіфського протекторату над Ольвією в сучасній історіографії». Зроблено спробу окреслити коло невирішених питань, намічено шляхи вирішення проблеми.

На основі археологічних досліджень стародавнього Києва *М.А. Сагайдак* (ІА НАН України, НаУКМА) у доповіді «До питання про за-

садничі археологічні ознаки ранньосередньовічного міста IX—XI ст.» порівнює урбанізаційні схеми, що розроблені для міст Східної, Північної та Західної Європи. На його думку, певні матеріали свідчать, що перше міське заселення території сучасного Києва проходило за північноєвропейською схемою і датувати цей процес можна не раніше другої половини IX ст.

Доповідь *Н.В. Бурак* (НаУКМА) «Культурна спадщина Київської Русі на сторінках журналу «Київська старовина» (історико-археологічний аспект) стосувалася питань історіографії досліджень з історії та археології доби Київської Русі. Зокрема, на матеріалах «Київської старовини» розглянуто погляди істориків XIX ст. щодо часу та місця хрещення князя Володимира та причин хрещення Русі.

Г.Ю. Козубовський (ІА НАН України, НаУКМА), проаналізувавши геральдичні зображення на нумізматичному матеріалі, у повідомленні «До проблеми карбування найдавнішої литовської монети у місті Луцьку» поставив проблему можливості карбування

монети Великого князівства Литовського за доби князя Вітовта на території сучасної Волині.

Доповідь *П.О. Нечитайло* (НаУКМА) «Лapidарні написи Жванецької печери» присвячено історії середньовічної України. Наведено результати власних досліджень автора природної печери в районі Середнього Подністрів'я біля с. Жванець Хмельницької обл. Значну увагу приділено фіксації та інтерпретації написів графіті латинського, єврейського, кириличного та змішаного походження. З'ясовано можливість інтерпретації об'єкта як християнської церкви XVI—XVII ст. з припущенням більш раннього датування. Доповідь було відзначено за вдале подання власного здобутого палеографічного матеріалу.

У підому на секціях заслухано 27 доповідей. Конференція пройшла на високому професійному рівні. Матеріали доповідей готуються до друку в спеціальному випуску журналу «Наукові записки НаУКМА».

Одержано 14.02.2002

К.П. Бунятян, С.П. Пачкова

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХЕОЛОГІЇ

Під таким гаслом 26—28 березня 2002 р. в Інституті археології НАН України пройшла Міжнародна конференція, присвячена пам'яті визначного археолога XX ст. Володимира Федоровича Генінга (1924—1993)¹.

Хоча конкретні наукові інтереси Володимира Федоровича були пов'язані, головним чином, з Уральським регіоном, він належить до тих учених, значення праць яких виходить за межі регіональної археології. І не лише через широту інтересів ученого — ним досліджено пам'ятки від палеоліту до середньовіччя, а й тому, що Володимир Федорович був прихильником розробки нових напрямів, удосконалення нових методів, зробив значний внесок до вдосконалення процедури археологічного дослідження різного рівня, осмислення сутності цієї науки. Його різнобічні обдарування реалізовано не лише в численних працях, а й у створенні уральської археологічної школи, а також того напрямку археології,

який названо ним соціоархеологією. Саме на київський період життя вченого припадає пік тієї діяльності, яку можна означити як теоретизацію археології.

У конференції взяли участь 120 учених із багатьох наукових центрів, з якими Інститут археології НАН України підтримує постійні наукові зв'язки. Це колеги з Інституту археології РАН (Москва), Інституту історії матеріальної культури і Ермітажу (Санкт-Петербург), університетів і археологічних установ Іжевська, Саратова, Уфи, Самари, Єкатеринбурга, Сиктивкар. Із великим ентузіазмом відгукнулися і вчені багатьох археологічних установ України — Запоріжжя, Одеси, Луганська, Мелітополя, Львова, Луцька, Херсона, Рівного, Переяслава-Хмельницького, Алчевська. Велика делегація колег прибула з Польщі — з університетів Любліна й Лодзі. Присмодно подією була участь у конференції колег із Франції — професора Сорбонни Ж.-К. Гардена і глави комісії УІСПП професора Ф. Джінджана. Учасників конференції привітав голова представництва в Україні Російського центру міжнародного наукового та культурного співробітництва при Міністерстві закордонних справ Росії Г.Б. Вишинський.

¹ Див.: Сучасні проблеми археології. — К.: Ін-т археології НАН України, 2002. — 259 с.